

Geen verantwoordelijkheid zonder zeggenschap.

Het nieuwe kabinet Rutte heeft als slogan “Vrijheid en Verantwoordelijkheid”. Het is de opvolger van “Samen werken, samen leven” van het vorige kabinet. Beide slogans betroffen niet primair de wijze waarop de leden van het kabinet onderling met elkaar zouden moeten omgaan, maar waren gericht op de samenleving. Wat men op en rond het Binnenhof blijkbaar echter niet onderkent is dat burgers anno 2010 pas bereid zijn samen te werken of te leven, en hun verantwoordelijkheid te nemen als er ook sprake is van een duidelijk vorm van zeggenschap. En ook dit kabinet is, als je het regeerakkoord leest, niet bezig met een veranderingsproces waarbij binnen ons politiek stelsel de kiezers echt zeggenschap krijgen.

Marcel van Dam vatte het bij Buitenhof onlangs goed samen: “We hebben de afgelopen 50 jaar de burger wel hindermacht gegeven, maar geen zeggenschap”. En Uwe Arnhold, een in Nederland wonende Duitse jurist, heeft op 11 oktober jl. op deze plek uiteengezet dat vanuit het buitenland gezien ons Nederlands staatsbestel weinig met democratie te maken heeft. Geen enkele politieke functie in Nederland wordt via een stemming onder kiezers ingevuld. Referenda, raadgevend of correctief, kennen we eigenlijk niet. Op de keeper beschouwd is er geen Westerse democratie waar de kiezers zo op afstand worden gehouden als in Nederland.

Misschien is het daarom wel zo dat de Nederlandse kiezers de afgelopen 20 jaar voor verschuivingen bij verkiezingen hebben gezorgd die ongekend zijn in Europa. In 2002 verschoven er 92 van de 150 zetels. En in hetzelfde jaar kreeg een partij die slechts drie maanden bestond in een grote gemeente direct 34% van de kiezers (Leefbaar Rotterdam).

De drie grote partijen, die tot aan 1990 altijd meer dan 80% van de zetels in de Tweede Kamer hadden bezet, zijn inmiddels gedaald naar een niveau van in de buurt van de 50%. Bij de 7 Tweede Kamerverkiezingen sinds 1990 is het 5 keer voorgekomen dat er ook getalsmatig geen regering te vormen was met welke combinatie van 2 van deze 3 origineel grote partijen ook. Deze sterke schommelingen in de kiezersvoorkeur, die ook waargenomen worden bij de verkiezingen voor gemeenten en provincies en mijn wekelijkse peilingen, hebben ook duidelijke invloed op de stabiliteit en slagvaardigheid van de overheid.

Hoewel politici hier met regelmaat hun zorg over uitspreken lijken ze de oorzaak ervan noch te onderkennen, laat staan maatregelen te nemen om er echt iets aan te doen. Zoals een Belgische politicus, waar deze problematiek –in een andere variant hiervan- ook erg groot is, mij zei “Het is de schuld van de kiezers, moeten ze maar anders stemmen”.

Al in de jaren 90 heb ik gewezen op de oorzaak van deze grote schommelingen. Ik wees met grote regelmaat op de veenbrand die in Nederland woedde en die met regelmaat leidde tot een bovengrondse brand, zoals in 2002. En ook gaf ik aan dat iedere volgende keer dat de veenbrand naar buiten zou slaan, de heftigheid ervan groter zou worden. De uitslag van 2010 is daar een bewijs van.

Aan de basis van die schommelingen ligt een combinatie van twee factoren. De ene factor betreft de ingrijpende veranderingen in de laatste 50 jaar van de bevolking, hun informatiebronnen en communicatiemogelijkheden. Het opleidingsniveau is sterk gestegen. Het medialandschap is zeer sterk uitgebreid, denk aan de uitbreiding van het aantal Nederlandse televisiekanalen en internet. Men is mondiger en assertiever geworden en heeft veel meer mogelijkheden dan in het verleden om meningen kenbaar te maken in de richting van gelijkgezinden of tegenstanders. Een samenleving die altijd sterk topdown was georganiseerd is zich nu in een snel tempo aan het omdraaien. Als je tegenwoordig dingen wil bereiken moet je dus van onderaf beginnen en niet meer van boven.

Juist voor een samenleving die zich op deze manier ontwikkelt knelt het sterk dat de politieke zeggenschap en invloed van deze steeds mondiger wordende burger in Nederland dicht bij nihil is. Wie de premier wordt, welke regering we krijgen, is afhankelijk van optelsommetjes die op het Binnenhof gemaakt worden, waarbij de eerste die tot 76 zetels komt de prijs wint. En zoals de Amerikanen zo mooi zeggen “to add insult to injury” weigeren de meeste partijen voorafgaande aan de verkiezingen aan te geven met welke andere zij willen gaan samenwerken.

Politici en parlementaire pers leven op het Binnenhof en in Nieuwspoort in een soort gelukzalige symbiose. De dag na de verkiezingen worden de kiezers verder uit het oog verloren tot kort voor de volgende verkiezingen. En daarbij realiseren zij zich niet dat dit gebrek aan zeggenschap van de kiezers tot een desastreus gevolg leidt: wij burgers voelen ons op geen enkele manier verantwoordelijk voor het bestuur dat gevormd wordt op basis van verkiezingsuitslagen. Keren ons daarom snel na het aantreden af van de net gevormde regering. Dat wordt nog in de hand gewerkt omdat regelmatig de meerderheid van de Kamer anders stemt dan de meerderheid van de bevolking zou willen. In dat kader is het leerzaam om op www.schaduwkamer.nl per fractie de verschillen te bekijken tussen het stemgedrag bij moties in de Tweede Kamer tussen de volksvertegenwoordigers en de kiezers van de desbetreffende partijen.

En als kiezers in hun rol als klant te maken krijgen met de overheid als aanbieder van diensten dan ervaren ze een weinig klantgerichte, inefficiënte, ouderwets opererende organisatie, die ze vaak nog ook veel tijd kost. En lezen zij over hun geldverslindende grote projecten, die veel meer kosten dan gepland en veel langer duren. Die ervaringen zorgen er ook niet voor dat hun oordeel over politiek en politici positiever wordt.

Rapporten die gemaakt zijn over bestuurlijke vernieuwing, ook in opdracht van de politiek zelf, verdwenen snel in de diepste la. Voorstellen voor politieke vernieuwing sneuvelen vaak voordat ze in de Kamers kwamen en als ze wel in de Kamer kwamen werden ze uiteindelijk weggestemd.

Je zou denken dat inmiddels in Den Haag op dat punt de stormbal echt gehesen is. Maar ook dit kabinet geeft op het punt van meer zeggenschap van de kiezers binnen ons politiek systeem niet thuis, zoals uit het regeerakkoord blijkt. De loze kreet “Samen” wordt vervangen door de loze kreet “Verantwoordelijkheid”. En verder doen we een plas en laten we alles zoals het was. Het gaat er

niet om dat de kiezer geen vertrouwen heeft in de politiek, maar dat de politiek geen vertrouwen heeft in de kiezer en dat wordt schaamteloos getoond.

Er zijn ingrijpende veranderingen in ons politiek stelsel nodig om de kiezer de zeggenschap te geven die een volwassen burger anno 2010 in Nederland verdient. Dat zal niet alleen leiden tot een veel slagvaardiger regering, maar ook tot het gewenste groter gevoel van verantwoordelijkheid onder de burgers. Het is duidelijk dat de huidige politieke partijen dat niet zullen brengen. Men mist de visie, het gevoel van urgentie en/of houdt elkaar gevangen. Maar uiteindelijk zal de wal het schip keren. Een volgende verkiezingsuitslag zal het nog moeilijker maken een regering te vormen. Ook de Europese Unie zal lijden onder het feit dat er op Europees niveau ook geen echte democratische legalisering is, en amper enige zeggenschap. Ik acht de kans daarom groot dat ons politieke stelsel (en dat in andere Europese landen, denk bij voorbeeld nu al aan België) ten onder gaat. De veranderingen die komen zullen van buitenom komen. Door burgers die wel hun verantwoordelijk gaan nemen en hun zeggenschap op een andere manier afdwingen dan door te stemmen op de oude politieke partijen. Onze politieke structuur (het systeem en/of de partijen) en die in menig ander Europees land, zal in 2020 niet meer bestaan. Ook in 1848 is de grote verandering, de invoering van de parlementaire democratie, niet gekomen omdat de machthebbers het gevoel hadden dat dit beter zou zijn voor de samenleving, maar omdat ze bang waren dat ze anders plotsklaps alle macht zouden verliezen.

Het is triest om vast te stellen dat onze nieuwe regering, evenals de oppositie, hun verantwoordelijkheid voor een goed opererend democratisch systeem in aansluiting op de behoefte van de bevolking anno 2010, absoluut niet nemen.